Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
Sayı 26 Nisan 2010

Küreselleşme Kalkınma İlişkisi [1]

Mehmet Yunus ÇELİK [2], Hüsnü ERKAN [3]

Özet: Ülkelerin kalkınma kriterlerindeki değişimi küreselleşme süreci çerçevesinde analiz eden bu çalışmada, seçilmiş 88 ülkenin 1990–2005 dönemindeki kalkınma kriterleri ile küreselleşme endeksleri kullanılarak panel veri analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda küreselleşme endeksleri ve kalkınma kriterleri arasında, seçilen ülkelerin tümü ve sınıflandırılmış grupları itibariyle iktisadi açıdan anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, yapılan analiz sonuçları bütün olarak değerlendirildiğinde, özellikle teknolojik küreselleşme sürecinin, ülkelerin kalkınma kriterleri üzerine etkisinin, ekonomik, sosyo-kültürel ve politik küreselleşme süreçlerine oranla daha istikrarlı, anlamlı ve büyük olduğu sonucuna varılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Kalkınma, küreselleşme endeksi, İnsani Kalkınma Endeksi, Panel Veri Analizi.

The Relationship Between Globalization and Development

Abstract: This study uses panel data analysis to determine the relationship between human development and globalization for 88 selected countries from 1990 to 2005. It is found that there is a meaningfull relation between globalization index and development criteria for all of the selected countries and their all subcategories. In addition, it is determined that technological globalization process has more important effect on development criteria than economical, socio-cultural and political globalization process. This effcet is more stable, significant and meaningfull.

Key Words: Globalization, Development, Globalization Index, Human Development Index, Panel Data Analysis

GİRİŞ

Kalkınma, klasik ekonomik anlamda refahla açıklanmaya çalışılmış ve bu refah, sanayileşmeyle eşdeğer tutulmuştur. Fakat kalkınmayı bu kadar dar bir çerçevede ele almak hatalı olmaktadır. Bu anlamda literatürde yeni ortaya çıkan tanımlarda, kalkınmanın temelinde teknoloji ve birey yer almaktadır ve beşeri sermaye, kalkınma yolunda önemli bir yatırım unsuru olarak ele alınmaktadır. Dolayısıyla kalkınma sadece ekonomik büyümeyi değil, insanların hayat standartlarını artıran diğer faktörleri de kapsayan bir anlama kavuşmuştur.

Bu bağlamda bilgi ve teknoloji temelli kalkınma çok tartışılan ve üzerinde önemle durulması gereken bir kavram haline gelmektedir. Bu konuda en önemli unsur ise teknolojiler ve teknolojileri kullanan insandır. Teknolojilerin kullanımı yasam kalitesini de artıracaktır. Öğrenme süreçlerini basarıyla gerçekleştiren ve insan sermayesi oluşturma yolunda yatırım yapılmış bireyler ekonomiye dinamizm kazandırabilmekte ve geliştirilen teknolojiler sayesinde, ekonomik faaliyetler kolaylaşmakta ve hızlanmaktadır. İyi eğitimli, yenilikçi ve girişimci bireylerin oluşturduğu beşeri sermayenin, ekonomik faaliyetleri de olumlu etkilemeleri aşikârdır. (Kurt, 2004: 1).

Teknolojik gelişme kalkınmanın temel itici güçlerinden birisidir. Modern teknoloji dediğimiz günümüz teknolojisi 18. yüzyılda başlamıştır. Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler ise küreselleşmenin teknolojik kökenini oluşturmaktadır. Teknoloji, bilgi çağı olarak adlandırılan bu dönemde, ulusların refahı ve kalkınması için öncelikli etken olmaktadır (Kaya, 2004: 235). Teknoloji artık sanayi devriminin ortaya çıkması ve hayatımızın içine yerleşmesi ile vazgeçilmez bir hal almıştır. Dolayısıyla da kalkınma için vazgeçilmez unsur ve itici güç olmuştur. Bilgi ve teknolojiye dayalı ekonomi kavramı, her şeyden önce üreten bir ekonominin/üretim ekonomisinin üzerinde

1 Bu makaleHüsnü ERKAN'ın danışmanlığında Mehmet Yunus ÇELİK tarafından hazırlanan Küreselleşme Sürecinde Seçilmiş Ülkelerin Kalkınma Kriterlerindeki Değişimin Analizi başlıklı doktora tezinden türetilmiştir.

2 Dr. Dumlupınar Üniversitesi İ.İ.B.F. İktisat Bölümü
3 Prof.Dr. Dokuz Eylül Üniv. İ.İ.B.F. İktisat Bölümü

durmaktadır (Göker, 2000). Bilgi ve teknoloji, ekonomideki geleneksel üretim alışkanlıklarını ve faktörlerini ikincil konuma itmektedir (Erkan, 2004a: 251, Sentürk, 2002: 264).

Küreselleşme ile birlikte günümüzde ekonomik şartlar, tamamen bilgi ve teknolojiye dayanmaktadır. Yeni oluşan sanayiler yüksek teknolojili ürünleri üretmeyi yeni üretim ve pazarlama tekniklerini kullanmayı gerekli kılmaktadır. Ekonomik gelişme ve ticari rekabette teknik değişimin, yenilikçiliğin ve teknolojinin önemi konusunda pek az görüş ayrılığı bulunmaktadır. Neoklâsik, Keynesyen, Marksist, Schumpeterian gibi, bütün iktisatçılar, verimlilik artısının, yeni ve gelişmiş üretim teknikleriyle yeni ürünlerin ortaya çıkmasına ve bunların bütün ekonomi sistemine etkin bir biçimde yayılmasına sıkı sıkıya bağlı olduğunu kabul ederler. İktisatçılar arasında genel olarak yaşanan görüş ayrılığı ise önde olan ülkelerin bilim ve teknoloji alanındaki dev birikimleriyle beslenen, yeni ve daha gelişmiş teknolojilerinin dayattığı ezici rekabet koşullarında, Üçüncü Dünya ülkelerinin yatırım ve kalkınma programlarını gerçekleştirmede karsılaştıkları pratik sorunlardan kaynaklanmaktadır (Freeman, 1989).

Geri kalmış ülkelerin kalkınmalarını sağlamada ve gelişmiş ülkeleri yakalamada etkili olan en önemli faktör bilgiye ve teknolojiye bağlı politikaları, yenilikçiliği, pazarlama, üretim, iletişim ve ulaşım gibi ekonominin ve hayatın her alanına uygulamadan geçtiği görüsü de hâkimdir. Bilgi ve teknolojinin özellikle de iletişim teknolojilerinin büyüme ve kalkınma üzerindeki etkisi farklı durumlarda ortaya çıkmaktadır. İlk olarak, yeni ürün ve hizmetlerin (bilgisayar donanım, dijital donanım, manyetik kart makineleri ve uygulamaları, faks makineleri, cep telefonları, uydu yayınları ve yeni finansman hizmetleri gibi) üretilmesiyle toplam üretim ve büyüme artmaktadır (Kutlu, 2005: 99). Bu sektörlerde büyük bir hızla yeni iş imkânları oluşmaktadır. İkincisi, elektronik ticaret ve bilgisayar destekli robotlar gibi üretim sürecinde uygulama alanı bulan yeni yöntemlerle verimlilik artmaktadır. Üçüncüsü, internet satışları, dijital reklam, sınırlar ötesi üretim, yeni pazarlama, organizasyon ve yönetim teknikleri ile ekonomik etkinlik artmaktadır (Odyakmaz, 2000: 99).

Teknolojik gelişmeler, toplumsal alanda sosyo-kültürel etkiler yaratırken, ekonomide üretim süreçlerini ve organizasyon yöntemlerinde önemli etkiler yapmaktadır. Bu bağlamda kalıcı ekonomik, sosyal ve siyasal dönüşümleri de beraberinde getiren teknolojik gelişmeler insanlık tarihinde devrim etkisi yaratmaktadır. Örneğin, ateş, tekerlek, yelkenli, barut ve matbaa insanlık için önemli dönüm noktalarıdır. Çağdaş dünyanın başlangıç noktasını oluşturan sanayi devrimi ise buhar gücü ve elektrik enerjisidir. Günümüz dünyasındaki en önemli kazanım olan bilgi teknolojisi ile üçüncü asamaya girilmiştir. Sosyo-ekonomik gelişme sürecinde tarım devrimi birinci dalga, sanayi devrimi ikinci dalga, enformasyon devrimi üçüncü dalga olarak ifade edilmektedir (Kaya, 2004: 239).

Çağımızın jenerik teknolojileri, özellikle de enformasyon teknolojisi tabanında yeniden şekillenmekte olan ve bu teknolojilerin yarattığı yeni sanayi dallarını bünyesine katan; hem ürettiği ürünler hem de kullandığı üretim yöntemleri bazında, içerdiği teknoloji ile giderek artan bir sanayi söz konusudur. Onun içindir ki, gerçekte bilginin yönlendiriciliği, yalnızca parlak birkaç sanayi dalıyla sınırlı değildir; yüksek ya da düşük teknolojili olsun, bütün sanayiler için geçerlidir denmektedir. Yazılım sanayileri basta olmak üzere, produktif hizmet sanayileri olarak anılan yeni sanayi dalları ortaya çıkmıştır. Gen mühendisliği, doku mühendisliği gibi yeni teknolojiler, ölçek ve istihdam profili farklı yeni sanayi dalları yaratmaktadır (Göker, 2000).

1970'li yıllardan başlayarak hız kazanan ve elektronik/bilgi-işlem ve iletişim teknolojilerindeki güçlü değişimin yardımıyla bütün dünyayı tek bir pazara çeviren küreselleşme olgusunun daha önce de ifade edildiği gibi farklı bakış açıları mevcuttur. Küreselleşme; ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel alanlarda bazı ortak değerlerin yerel ve ulusal sınırları asarak, dünya çapında yayılması olarak görülmektedir. (Bayraç, 2003: 46).

Bir başka ifade ile "küreselleşme olgusunu dünya ekonomisini oluşturan sosyal ve iktisadi parçaların birbirleriyle ve giderek dünya piyasalarıyla eklemlenmesi ve bütün iktisadi karar süreçlerinin giderek dünya kapitalizminin sermaye birikimine yönelik dinamikleriyle belirlenmesi" olarak ta ifade edilmektedir. (Yeldan, 2002: 2).

Küreselleşmenin, gerçek anlamıyla küresel olmadığı, küresel olmaktan ziyade bölgesel olduğu seklinde eleştiriler de bulunmaktadır. Doğrudan yatırımlar ve bilgi teknolojileri için uygun politikaları uygulamayan, kurumsal ve fiziki altyapısını geliştiremeyen ülkelerde, doğrudan yabancı yatırımların, ticaret genişlemesinin ve uluslararası üretimin yararları da sınırlı kalmaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin Batı Avrupa'da, Kuzey Amerika'da ve Doğu ve Güneydoğu Asya'da yoğunlaştığını söylemek mümkündür. Afrika'nın büyük bir bölümünün, Güney ve Batı

Asya'nın ve Doğu Avrupa'nın çeşitli nedenler dolayısıyla küreselleşme sürecinin ve bilgi ve iletişim teknolojileri vasıtasıyla entegre olan dünya ekonomisinin yarattığı nimetlerden yeterince yararlanamamaktadır. Buna karsın bu bölgeler yine de küreselleşmenin yarattığı para krizleri, ürün fiyatlarındaki aşırı dalgalanmalar gibi olumsuzluklardan kaçamamaktadır (Odyakmaz, 2000: 98). Bu nedenledir ki anılan bölgelerin, gelişmişlik düzeyi yüksek ülkelerdeki, refah düzeyini yakalamaları ve bilim ve teknolojideki gelişmelerin yarattığı artı değerden arzulanan ölçüde pay almalarını sağlamak için, ihtiyaç duyulan bilgi ve teknolojiyi üretme, geliştirme, üretimde ve ticarette uygulama ve sosyo- kültürel boyutlarıyla bunları uyumlaştırma (Erkan, 1998: 92) yönünde politikalar belirlenmeli, vakit geçirilmeden tasarlanarak uygulamaya konulmalıdır.

Dünya ile bütünleşme anlamında geçmişten beri var olan bu sürecin günümüz açısından en önemli özelliklerinden birisi ise, tek dünya sisteminin geniş ve kapsamlı bir uluslar üstü hukuk sistemiyle garantiye alınmaya çalışılmasıdır. Böylelikle özellikle teknoloji üretiminin merkezde kalması, bir anlamda teknoloji üretiminin küreselleşmemesine yönelik yeni önlemlerin getirilmesi ve sıkılaştırılması da söz konusu olmaktadır (Soyak 2002: 2). Gelişmiş ülkelerdeki teknolojik üstünlüğün ellerinden gitmesini engellemektedir.

Küreselleşme bağlamında değerlendirilmesi gereken bir oluşumla, yeni stratejileri, politikaları ve hedefleri, yenlikçi gelişmenin bir aktörü olan uluslararası şirketler ve/veya uluslarüstü şirketler belirlemektedir. Özellikle, büyük boyutlarda karar alabilme gücü olan şirketler, elde ettikleri hareket kabiliyetiyle istediği ülkelere yatırım yaparak üretimi gerçekleştirirken, istihdamın kriterini de belirlemektedir. Nitekim bu durum, bilgi toplumunu sanayi toplumundan ayıran, ölçeklerin ulusal olmasından ziyade uluslararası olması özelliğiyle de örtüşmektedir (Şentürk, 2002: 265).

Bazı yazarlar teknolojinin küreselleşmesinden söz edip, özellikle yeni sanayileşen ve gelişmekte olan piyasalara sahip ülke örneklerinden hareketle, bu sürecin üretimi ve verimliliği artırması, maliyetleri düşürmesi, refahı yükseltmesi gibi artılar getirebileceğini öne sürmektedirler (Berber, 2006: 473). Ancak şu da bir gerçek ki, bu ülkelerin çoğu teknoloji stratejilerini ekonomik büyüme ve rekabetçilik üzerine kurmuş durumdadır. Dolayısıyla bu ülkeler dünya liderlerinden elde ettikleri teknolojiyi bilim ve teknolojik alt yapılarındaki yetersizlikler için kullanmak ve kısa sürede içsel teknolojik yeteneklerin geliştirilmesine ağırlık vermek seklindeki bir stratejiyi ulusal kalkınma planlarıyla hayata geçirmişlerdir (Soyak 2002: 3).

LİTERATÜR

İktisat literatüründe küreselleşmenin etkileri üzerindeki teorik tartışmalar tarihten günümüze devam etmektedir. Bu kapsamda neo-liberal teorisyenler serbest ticaret ile ekonomik küreselleşmenin her ülke için yararlı olduğunu savunurken, küreselleşme karşıtları, azgelişmiş ülkelerin gelişmiş ülkeler tarafından kuşatılmasının az gelişmiş ülkeler için olumsuz etkileri olduğu konusunda ısrar etmektedir. Neo-liberal teorisyenler küreselleşmenin ülkelerarası yakınlaşmaya önderlik ettiği konusunda kararlıdırlar. Western Europe: Economic and Social Change Since 1945 adlı Max-Stephan Schulze tarafından derlenen eserde bulunan yazarlar bu düşünceyi temsil etmektedir. Dudley Baines "iki ülke arasında serbest ticaret olsa sermaye, ücretlerin daha düşük olduğu azgelişmiş ülkelere kayma eğilimi gösterecektir. Çünkü mallar daha ucuza üretilecek ve gelişmiş ülkelere ihraç edilebilecektir" demekle serbest ticaretin az gelişmiş ülkeler için daha yararlı olduğu sonucuna varmaktadır (Baines: 1999: 181). Schulze ise, 1945' ten beri Batı Avrupa ülkeleri arasında yaşanan ekonomik entegrasyonun yalnızca büyümeye değil, aynı zamanda KBDMG ve insani kalkınmaya ilaveten bebek ölümleri ve nüfus gibi bazı alanlarda da yakınlaşmaya neden olduğu görüşündedir (Schulze ve Baines, 1999: 162-174).

Küreselleşme karşıtlarının, küreselleşmenin maliyetlerinin ondan sağlanacak faydayı aştığı konusundaki fikirleri, literatürde yapılan birçok ampirik çalışmada küreselleşme olgusunun net etkisinin tüm ülkeler için olumlu sonuç doğuracağı şeklindeki algının geçerli olmadığını göstermiştir. Küreselleşme ve etkilerini ölçmek için yapılan çalışmaların birçoğu, sermaye akışlarını, ülkelerin dışa açıklıklarını, bilgi akışlarını, sosyo-kültürel değişim verilerini, politik verileri ve ticaret verilerini kullanmışlardır. Bear ve Boswell (2001), eşitsizlik üzerine küreselleşmenin etkilerini incelediği çalışmasında, küreselleşmenin olumlu sonuçlarını yorumlamıştır. Watanabe (2004), ekonomik küreselleşme ve insani kalkınma arasındaki korelasyonu inceleyerek ampirik olarak olumlu sonuçlara ulaşmıştır. Dolar (1992), dışa açıklığın ekonomik performans üzerindeki etkisini, Frankel ve Romer (1996) ise cari akımlar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemişler ve sonuç olarak dışa açıklık ve cari akımların büyüme ile sağlıklı

bir ilişkisinin olduğunu göstermişlerdir. Khan (2005), çalışmasında insani kalkınma ve küreselleşme arasındaki ilişkiyi doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile incelemiş ve DYY ile insani kalkınma arasında olumlu bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Minhaj ve diğerleri (2004), yaptıkları çalışmada, Pakistan için küreselleşme bağlamında DYY ile insani kalkınma arasındaki ilişkiyi ampirik olarak incelemişler ve küreselleşmenin insani kalkınmayı olumlu etkilediğini tespit etmişlerdir. Dreher (2003), küreselleşmenin büyüme üzerine etkisini ampirik olarak ölçtüğü çalışmasında 123 ülkeye ait 1970-2000 arası verileri kullanmış ve küreselleşmenin büyümeyi sağladığını, fakat gelir dağılımını azaltmak anlamında yeterli seviyede olmadığını tespit etmiştir. Dreher çalışmasında özellikle bilgi akışlarının büyüme üzerinde daha etkili olduğunu ve sosyo- kültürel ve politik entegrasyonun fazla bir etkisinin olmadığını ifade etmiştir.

1.1. YÖNTEM VE VERİLER

Çalışmada iki ayrı model ve modellere uygun olarak bir bağımlı, beş bağımsız olmak üzere toplam altı değişken yer almaktadır. Çalışmada kullanılan değişkenlerin doğal logaritması alınarak analizler yapılmıştır.

Logaritma alma işleminin başlıca nedenleri şunlardır;

Birincisi, iktisadi yorumları esneklikler üzerinden yapılabilmektedir.

İkincisi, iktisadi veriler gerçek değerleri üzerinde doğrusal değil, genellikle logaritmik değerleri üzerinde doğrusaldır. Bu nedenle verilerin gerçek değerleri yerine logaritması alınmış değerlerin kullanılması önerilmektedir (Williams, Goodhart ve Gowland, 1976).

Üçüncüsü, sürecin ortalaması arttıkça bireylerin değişkenliğinin de arttığı bu tür iktisadi verilerde, bireylerdeki oransal değişmeler ortalamaya göre bağımsız olduğundan logaritma alınmaktadır (Montgomery ve Johnston, 1976).

Dördüncüsü, Box ve Jenkins (1970), logaritma alma işleminin varyansı, fark alma işleminin ise ortalamayı durağan hale getireceğini ifade etmişlerdir (Box ve Jenkins, 1970).

Çalışmada yer alan değişkenlerin notasyonları ve değişkenlere ait açıklamalar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 1: Değişkenler ve Açıklamaları

Değişkenler	Açıklama
$lhdi_{i,t}$	Ülkelerin İnsani Kalkınma Endekslerinin Logaritması
$lek_{i,t}$	Ülkelerin Ekonomik Küreselleşme Endekslerinin Logaritması
$lskk_{i,t}$	Ülkelerin Sos-Kültürel Küreselleşme Endekslerinin Logaritması
$ltk_{i,t}$	Ülkelerin Teknolojik Küreselleşme Endekslerinin Logaritması
$lpk_{i,t}$	Ülkelerin Politik Küreselleşme Endekslerinin Logaritması
$lk_{i,t}$	Ülkelerin Genel Küreselleşme Endekslerinin Logaritması

i : 1,2,….,88 uygulamaya dahil edilen ülkeleri,
t : 1990,1991,….,2005 ise, yılları İfade etmektedir.

1.2. Veri Yapısı

Çalışmada 88 ülkeye ait 1990-2005 yılları arası 16 yıllık bir dönem uygulamaya dahil edilmiştir. Bu ülkeler HDI (Human Development Index) değerlerine göre ortalamaları alınarak, HHD: Yüksek İnsani Gelişmişlik (High Human Development), MHD: Orta İnsani Gelişmişlik (Medium Human Development) ve LHD: Düşük İnsani Gelişmişlik (Low Human Development) olarak sınıflandırılmıştır. Sınıflandırmada kullanılan kriter literatüre uygun olarak 0 - 0.499 arası LHD, 0.500 - 0.799 arası MHD, 0.800 - 1 arası HHD şeklinde belirlenmiştir. Ülkelerin sınıflandırılma işlemi sonrası, 42 ülke HHD, 29 ülke MHD, 17 ülke de LHD sınıfında yer almıştır. Öncelikle küreselleşme sürecinin ülkelerin kalkınma kriterlerine (HDI) etkisi tüm ülkeler boyutunda incelenmiş, daha sonra analiz, ülkelerin kalkınma farklılıkları dikkate alınarak her bir ülke grubu için ayrı ayrı yapılmıştır.

Çalışmada kalkınma göstergesi niteliğinde, bağımlı değişken olarak 1990-2005 yılları arası HDI rakamları kullanılmıştır. Açıklayıcı değişken olarak, ikinci bölümde ayrıntılarıyla incelenen küreselleşme endekslerinden, Dreher (Dreher, 2003, 2006) Küreselleşme Endeksi'nden elde edilen veriler ışığında 1990-2005 yılları arası, EK (Ekonomik Küreselleşme), SKK (Sosyo-Kültürel Küreselleşme), TK (Teknolojik Küreselleşme), PK (Politik Küreselleşme) ve K (Genel Küreselleşme) rakamları uygulamaya dahil edilmiştir. Dreher Endeksinin kullanılma sebebi yaygın kullanıma sahip olması ve diğer endekslere göre daha çok ülke (123 ülke) dâhilinde inceleme yapılmış olmasıdır. Aşağıda Dreher endeksi verilerinden hareketle tarafımızca elde edilen endeksler ve alt bileşenleri gösterilmiştir.

Tablo 2: Endeksler ve Alt Bileşenleri

A. Ekonomik Küreselleşme	(35%)
i) Cari Akımlar	(50%)
Dış Ticaret (GSYİH'nın Yüzdesi)	(23%)
Doğrudan Yabancı Yatırımlar (GSYİH'nın Yüzdesi)	(29%)
Portföy Yatırımları (GSYİH'nın Yüzdesi)	(27%)
Dış Ülke Vatandaşlarına Gelir Ödemeleri (GSYİH'nın Yüzdesi)	(22%)
ii) Kısıtlamalar	(50%)
Gizli ithalat Engelleri	(20%)
Ortalama Tarife Oranı	(30%)
Dış Ticaret Vergi Gelirleri (Cari Gelirin Yüzdesi)	(24%)
Sermaye Hesabı Kısıtlamaları	(26%)
B. Politik Küreselleşme	(28%)
Ülkedeki Elçilik Sayısı	(34%)
Uluslararası Organizasyonlara Üyelik	(34%)
BM Güvenlik Konseyi Kararlarına Katılım	(32%)
C. Sosyo-Kültürel Küreselleşme	(24%)
Kişisel ilişkilerle ilgili Veriler	(63%)
Telefon Trafiği	(31%)
Transferler (GSYIH'nın Yüzdesi)	(9%)
Uluslararası Turizm	(1%)
Telefonla ABD'yi Aramanın Ortalama Maliyeti	(33%)
Yabancı Nüfus (Toplam Nüfusun Oranı)	(26%)
Mc Donald's Restaurantlarının Sayısı (Kişi Başına)	(37%)
D. Teknolojik Küreselleşme	(14%)
Telefon Hattı (1000 Kişiye Düsen)	(18%)
İnternet Bağlantı Sayısı (Kişi Başına)	(15%)
İnternet Kullanıcıları (Nüfusun Yüzdesi)	(18%)
Kablolu TV (1000 Kişiye Düşen)	(16%)
Günlük Gazete (1000 Kişiye Düşen)	(16%)
Radyo (1000 Kişiye Düşen)	(17%)

Kaynak: Dreher, 2005: 24, verilerinden hareketle tarafımızdan oluşturulmuştur.

Çalışmada kullanılan veriler; IMF, UNDP, World Bank (WDI), UNESCO, CIA, ICT, OECD, ITU, UNCTAD, DTM, TUİK internet siteleri, cd ve veri tabanlarından elde edilmiştir. Verilerin analizinde Eviews 5.1 paket programı kullanılmıştır.

Çalışmada 88 ülke ve 16 zaman noktası bulunmaktadır. Bu şekildeki bir veri yapısında 5 değişken de dikkate alınırsa veri matrisinin boyutu her bir ülke için satır sayısı = 88 × 16 = 1408, sütun sayısı = 5 olmak üzere 1408 × 5 şeklinde olmaktadır.

1.3. AMPİRİK BULGULAR VE DEĞERLENDİRMELER

Bu kısımda öncelikle değişkenlerin durağanlıkları araştırılacaktır. Daha sonra durağan oldukları saptanan seriler kullanılarak panel veri analizi yapılarak sonuçlar yorumlanacaktır.

1.4. Birim Kök Testi Sonuçları

Durağanlık (Birim Kök) testi yapılırken MW, LLC, IPS ve PP testleri kullanılmıştır. Durağanlık testleri tüm ülkeler için ve her bir ülke grubu için ayrı ayrı yapılmıştır. Test sonuçları aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir.

Tablo 3: Panel Birim Kök Test Sonuçları (Tüm Ülkeler)

	LLC Testi		IPS Testi		MW Testi		PP Testi		Karar
Değişken	**D**	**T**	**D**	**T**	**D**	**T**	**D**	**T**	
$lhdi_{i,t}$	-7.84	-	-8.20	-	346	-	618	-	I_0
$lek_{i,t}$	-	-4.04	-	-1.60	-	222	-	228	I_0
$lskk_{i,t}$	-20.8	-	-10.1	-	291	-	344	-	I_0
$ltk_{i,t}$	-23.5	-	-25.5	-	867	-	1195	-	I_0
$lpk_{i,t}$	-5.62	-	-2.36	-	260	-	243	-	I_0
$lk_{i,t}$	-9.33	-	-2.45	-	214	-	333	-	I_0

Tabloda değişkenlere ait verilen rakamlar, en azından %1 veya %5 anlamlılık düzeyinde Ho hipotezinin yani, birim kök vardır hipotezinin reddedildiği test istatistiği değerlerini göstermektedir. D, bireysel sabitlerin, T ise bireysel sabitlerin ve trendlerin birim kök denklemine eklendiğini ifade etmektedir. Maksimum gecikme uzunluğu Akaike bilgi kriterlerine göre belirlenmiştir.

Tablo 4: Panel Birim Kök Sonuçları (HHD)

	LLC Testi		IPS Testi		MW Testi		PP Testi		Karar
Değişken	**D**	**T**	**D**	**T**	**D**	**T**	**D**	**T**	
$lhdi_{i,t}$	-4.87	-	-4.24	-	139	-	124	-	I_0
$lek_{i,t}$	-6.15	-	-2.38	-	120	-	92	-	I_0
$lskk_{i,t}$	-10.4	-	-5.86	-	134	-	204	-	I_0

$ltk_{i,t}$	-18.2	-	-18.7	-	443	-	590	-	I_0
$lpk_{i,t}$	-2.20	-	-1.47	-	122	-	115	-	I_0
$lk_{i,t}$	-8.09	-	-3.74	-	132	-	178	-	I_0

Tabloda verilen değişkenlerin LLC, MW, PP, IPS testine ait rakamlar, en azından %1 veya %5 anlamlılık düzeyinde, ancak $lpk_{i,t}$ değişkeninin IPS testine ait rakamlar ise en azından %10 anlamlılık düzeyinde Ho hipotezinin yani, birim kök vardır hipotezinin reddedildiği istatistik değerlerini göstermektedir. D, bireysel sabitlerin, T ise bireysel sabitlerin ve trendlerin birim kök denklemine eklendiğini ifade etmektedir. Maksimum gecikme uzunluğu Akaike bilgi kriterlerine göre belirlenmiştir.

Tablo 5: Panel Birim Kök Sonuçları (MHD)

	LLC Testi		**IPS Testi**		**MW Testi**		**PP Testi**		**Karar**
Değişken	**D**	**T**	**D**	**T**	**D**	**T**	**D**	**T**	
$lhdi_{i,t}$	-8.06	-	-6.17	-	138	-	237	-	I_0
$lek_{i,t}$	-	-5.78	-	-3.97	-	108	-	116	I_0
$lskk_{i,t}$	-22.1	-	-9.32	-	98	-	81	-	I_0
$ltk_{i,t}$	-11.8	-	-12.5	-	259	-	398	-	I_0
$lpk_{i,t}$	-4.99	-	-1.57	-	92	-	91	-	I_0
$lk_{i,t}$	-	-9.51	-	-5.98	-	137	-	152	I_0

Tabloda verilen rakamlar, en azından %1 veya %5 anlamlılık düzeyinde Ho hipotezinin yani, birim kök vardır hipotezinin reddedildiği istatistik değerlerini göstermektedir. D, bireysel sabitlerin, T ise bireysel sabitlerin ve trendlerin birim kök denklemine eklendiğini ifade etmektedir. Maksimum gecikme uzunluğu Akaike bilgi kriterlerine göre belirlenmiştir.

Tablo 6: Panel Birim Kök Sonuçları (LHD)

	LLC Testi		**IPS Testi**		**MW Testi**		**PP Testi**		**Karar**
Değişken	**D**	**T**	**D**	**T**	**D**	**T**	**D**	**T**	
$lhdi_{i,t}$	-	-4.99	-	-2.72	-	54	-	105	I_0
$lek_{i,t}$	-	-2.24	-	-1.76	-	48	-	54	I_0
$lskk_{i,t}$	-1.86	-	-1.48	-	58	-	59	-	I_0
$ltk_{i,t}$	-11.4	-	-12.5	-	163	-	206	-	I_0
$lpk_{i,t}$	-	-2.24	-	-2.50	-	53	-	(35)	I_0
$lk_{i,t}$	-	-6.09	-	-5.83	-	93	-	72	I_0

Tabloda verilen değişkenlerin LLC, MW, PP, IPS testine ait rakamlar, en azından %1 veya %5 anlamlılık düzeyinde, ancak $lskk_{i,t}$ değişkeninin IPS testine ait rakamlar ise en azından %10 anlamlılık düzeyinde Ho hipotezinin yani, birim kök vardır hipotezinin reddedildiği istatistik değerlerini göstermektedir. Sadece $lpk_{i,t}$ değişkeninin parantez içinde gösterilen PP testi sonucu anlamsız görülmektedir. D, bireysel sabitlerin, T ise bireysel sabitlerin ve trendlerin birim kök denklemine eklendiğini ifade etmektedir. Maksimum gecikme uzunluğu Akaike bilgi kriterlerine göre belirlenmiştir.

Tüm ülkeler ve ülke grupları açısından bütün değişkenlerin durağan oldukları, diğer bir ifadeyle I_0 koşulunu sağladıkları görülmektedir (Charemza ve Deadman, 1997). Buradan hareketle panel veri analizine geçilmiştir. Aşağıda modelleme ve panel veri analiz sonuçları verilmiştir.

1.5. Panel Veri Analizi Sonuçları

Bu kısımda tüm ülkeler ve her bir ülke grubu için küreselleşme ile kalkınma arasındaki ilişki analiz edilmiştir. Analizlerde tüm ülkelerin ve ülke gruplarının HDI (1990-2005) rakamları ve Dreher endeksinde (2003-2005) yer alan verilerden yararlanılmıştır. Bu amaçla öncelikle genel küreselleşme endeksinin HDI üzerine etkisi incelenmiştir. Doğruluğu araştırılan Model 1 aşağıda gösterilmiştir.

$$\mathbf{lhdi = \beta_0 + \beta_1 lk}$$

Çalışmada ayrıca genel küreselleşme endeksinin alt bileşenleri kullanılarak HDI üzerindeki etkinin ayrıntılarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla aşağıdaki Model 2 kurularak test edilmiştir.

$$\mathbf{lhdi= \beta_0 + \beta_1 lek + \beta_2 lskk + \beta_3 lpk + \beta_4 ltk}$$

Analizlerde Haussman testi yapılarak sabit ve tesadüfi etkilerin varlığı araştırılmış ve her bir analizin sonuçları ayrı ayrı verilmiştir. Söz konusu modeller ışığında yapılan panel veri analizi sonuçları aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 7: Analiz Sonuçları (Tüm Ülkeler) (Bağımlı Değ. LHDI)

Bağımsız Değişkenler	Model 1	Model 2
C	-2.47 (-15.71)	-2.63 (-20.98)
LK	0.52 (13.34)	…
LEK	…	0.21 (7.65)
LSKK	…	0.06 (3.40)
LPK	…	0.05 (3.39)
LTK	…	0.34 (15.48)
R^2	0.29	0.40
HAUSSMAN	33.933	50.993
F- St.	36.193	49.35

N= 88, T= 16, Maksimum gecikme=3.
Parantez içindeki değerler hesaplanan t istatistik değerleridir.

Haussman testi sonuçlarına göre tesadüfü (random) etkiler tercih edilmiştir.
Diğer katsayılar ise teorik beklentiye uygun ya da istatistiki açıdan anlamlı (en az %1 veya %5 anlamlılık seviyesi) katsayılardır.

Tüm ülkeler için Model 1 ve Model 2 sonuçlarına baktığımızda öncelikle kurulan modellerin anlamlı olduğu f istatistiğinden görülmektedir. R kare (belirlilik katsayısı) değerleri ise model 1' de kullanılan bağımsız değişken k' nın yaklaşık yüzde 30 düzeyinde, model 2' de kullanılan bağımsız değişkenler ek, pk, skk ve tk' nın ise yaklaşık yüzde 40 bir açıklayıcılığa sahip olduğunu göstermektedir.

Model 1 için katsayıları değerlendirecek olursak HDI' nın K' ya göre değişim katsayısı 0.52 olarak hesaplanmıştır. Diğer bir ifadeyle genel küreselleşme endeksindeki yüzde 1' lik artış, insani kalkınma endeksini yüzde 0.52 oranında artırmaktadır. İki değişken arasında pozitif yönlü bir ilişki söz konusudur. Model 2 için katsayılara baktığımızda en genel ifadeyle, Tüm ülkeler için HDI üzerinde EK, PK, SKK ve TK değişkenlerinin farklı oranlarda ama pozitif bir etkisi olduğunu söyleyebiliriz. Şöyle ki; EK' daki yüzde 1' lik artış, HDI üzerinde yüzde 0.21' lik bir artışa, PK' daki yüzde 1' lik artış, HDI üzerinde yüzde 0,05' lik bir artışa, TK daki yüzde 1' lik artış, HDI üzerinde yüzde 0.34' lük bir artışa ve SKK' daki yüzde 1' lik artış, HDI üzerinde yüzde 0.06' lık bir artışa sebep olmaktadır. Burada göze çarpan nokta, EK ve TK' nın katsayılarının PK ve SKK' ya oranla büyük olmasıdır. Diğer bir ifadeyle tüm ülkeler dikkate alındığında, insani kalkınma endeksi üzerinde ekonomik ve teknolojik küreselleşmenin olumlu etkisi daha büyüktür. Politik ve sosyo-kültürel küreselleşmenin etkisi ise yine olumludur, ancak etkisi düşük oranda görülmektedir.

Tablo 8: Analiz Sonuçları (HHD) (Bağımlı Değişken LHDI)

Bağımsız Değişkenler	**Model 1**	**Model 2**
C	-0.34 (-5.56)	-0.19 (-3.12)
LK	0.05 (3.74)	…
LEK	…	-0.058 (-4.71)
LSKK	…	0.026 (2.88)
LPK	…	0.016 (2.90)
LTK	…	0.038 (3.57)
R^2	0.33	0.87
HAUSSMAN	17.008	11.649
F- St.	20.61	95.84

N= 42, T= 16, Maksimum gecikme=3.
Parantez içindeki değerler hesaplanan t istatistik değerleridir.
Haussman testi sonuçlarına göre tesadüfü (random) etkiler tercih edilmiştir.
Diğer katsayılar ise teorik beklentiye uygun ya da istatistiki açıdan anlamlı (en az %1 veya %5 anlamlılık seviyesi) katsayılardır.

HHD ülkeler için Model 1 ve Model 2 sonuçlarına baktığımızda, öncelikle kurulan modellerin anlamlı olduğu f istatistiğinden görülmektedir. R kare değerleri ise, Model 1' de kullanılan bağımsız değişken k' nın yaklaşık yüzde 33

düzeyinde, Model 2' de kullanılan bağımsız değişkenler ek, pk, skk ve tk' nın ise yaklaşık yüzde 87 düzeyinde bir açıklayıcılığa sahip olduğunu göstermektedir.

Model 1 için katsayıları değerlendirecek olursak HDI' nın K' ya göre değişim katsayısı 0.05 olarak hesaplanmıştır. Diğer bir ifadeyle genel küreselleşme endeksindeki yüzde 1' lik artış, insani kalkınma endeksini yüzde 0.05 oranında artırmaktadır. İki değişken arasında pozitif yönlü ama düşük düzeyde bir ilişki söz konusudur.

Model 2 için katsayılara baktığımızda en genel ifadeyle HHD ülkeler için HDI üzerinde EK hariç, PK, SKK ve TK' nın değişik oranlarda ama pozitif bir etkisi olduğunu söyleyebiliriz. EK ise bu ülkelerde HDI üzerinde düşük ve negatif bir etkiye sahiptir. Şöyle ki; EK' daki yüzde 1' lik artış, HDI üzerinde yüzde 0.05' lik bir azalışa sebep olmaktadır.

EK' nın HHD ülkeler için bu yönde bir etki göstermesinin bazı sebepleri olabilir. Öncelikle EK' nın alt bileşenlerinde bulunan DYY ve Portföy yatırımları HHD ülkeler için bir handikap oluşturmaktadır. Çünkü cari akım dediğimiz sermaye hareketliliğinin yönü genelde gelişmiş ülkelerden az gelişmiş ülkelere doğru olmaktadır ve bu durum gelişmiş ülkeler için, negatif ilişkiyi doğurmaktadır.

Bir başka sebep ise, bu ülkeler insani kalkınmışlık açısından tavana yakın ülkelerdir ve diğer değişkenlerin katsayıları da dikkate alındığında küreselleşme değişkenlerinin bu ülkelerdeki HDI rakamları üzerinde çok düşük bir etkisinin olduğu da aşikardır. Şöyle ki; PK' daki yüzde 1' lik artış, HDI üzerinde yüzde 0,016' lik bir artışa, TK daki yüzde 1' lik artış, HDI üzerinde yüzde 0.038' lik bir artışa ve SKK' daki yüzde 1' lik artış, HDI üzerinde yüzde 0.02' lık bir artışa sebep olmaktadır.

Tablo 9: Analiz Sonuçları (MHD) (Bağımlı Değişken LHDI)

Bağımsız Değişkenler	**Model 1**	**Model 2**
C	-0.91 (-6.18)	-1.21 (-8.79)
LK	0.14 (3.69)	…
LEK	…	0.15 (3.63)
LSKK	…	0.06 (3.28)
LPK	…	0.006 (0.40)
LTK	…	0.11 (4.41)
R^2	0.73	0.76
HAUSSMAN	29.453	12.338
F- St.	42.43	42.65

N= 29, T= 16, Maksimum gecikme=3.
Parantez içindeki değerler hesaplanan t istatistik değerleridir.
Haussman testi sonuçlarına göre tesadüfü (random) etkiler tercih edilmiştir.
Diğer katsayılar ise teorik beklentiye uygun ya da istatistiki açıdan anlamlı (en az %1 veya %5 anlamlılık seviyesi) katsayılardır.

MHD ülkeler için Model 1 ve Model 2 sonuçlarına baktığımızda, öncelikle kurulan modellerin anlamlı olduğu f istatistiğinden görülmektedir. R kare değerleri ise, Model 1' de kullanılan bağımsız değişken k' nın yaklaşık yüzde 73 düzeyinde, Model 2' de kullanılan bağımsız değişkenler ek, pk, skk ve tk' nın ise yaklaşık yüzde 76 bir açıklayıcılığa sahip olduğunu göstermektedir.

Model 1 için katsayıları değerlendirecek olursak, HDI' nın K' ya göre değişim katsayısı 0.14 olarak hesaplanmıştır. Diğer bir ifadeyle genel küreselleşme endeksindeki yüzde 1' lik artış, insani kalkınma endeksini yüzde 0.14 oranında artırmaktadır. İki değişken arasında pozitif bir ilişki söz konusudur.

Model 2 için katsayılara baktığımızda en genel ifadeyle MHD ülkeler için HDI üzerinde EK, PK, SKK ve TK' nın değişik oranlarda ama pozitif bir etkisi olduğunu söyleyebiliriz. Şöyle ki; EK' daki yüzde 1' lik artış, HDI üzerinde yüzde 0.15' lik bir artışa, PK' daki yüzde 1' lik artış, HDI üzerinde yüzde 0,006' lik bir artışa, TK daki yüzde 1' lik artış, HDI üzerinde yüzde 0.11' lik bir artışa ve SKK' daki yüzde 1' lik artış, HDI üzerinde yüzde 0.06' lık bir artışa sebep olmaktadır. Burada göze çarpan önemli nokta MHD ülkeler için, EK ve TK' nın katsayılarının PK ve SKK' ya oranla büyük olmasıdır. Diğer bir ifadeyle tüm ülkeler dikkate alındığında, insani kalkınma endeksi üzerinde ekonomik ve teknolojik küreselleşmenin olumlu etkisi daha büyüktür. Politik küreselleşmenin etkisi pozitif ama düşük düzeyde ve t değeri dikkate alındığında anlamsız olmaktadır. Sosyo-kültürel küreselleşmenin etkisi ise yine olumludur, ancak etkisi düşük oranda görülmektedir.

Tablo 10: Analiz Sonuçları (LHD) (Bağımlı Değişken LHDI)

Bağımsız Değişkenler	**Model 1**	**Model 2**
C	-3.21 (-8.06)	-2.86 (-8.79)
LK	0.61 (5.49)	…
LEK	…	0.073 (1.39)
LSKK	…	-0.08 (-1.43)
LPK	…	0.202 (3.85)
LTK	…	0.297 (6.65)
R^2	0.70	0.73
HAUSSMAN	20.875	16.284
F- St.	35.28	35.45

N= 17, T= 16, Maksimum gecikme=3.
Parantez içindeki değerler hesaplanan t istatistik değerleridir.
Haussman testi sonuçlarına göre tesadüfü (random) etkiler tercih edilmiştir.
Diğer katsayılar ise teorik beklentiye uygun ya da istatistiki açıdan anlamlı (en az %1 veya %5 anlamlılık seviyesi) katsayılardır.

LHD ülkeler için Model 1 ve Model 2 sonuçlarına baktığımızda, öncelikle kurulan modellerin anlamlı olduğu f istatistiğinden görülmektedir. R kare değerleri ise, Model 1' de kullanılan bağımsız değişken k' nın yaklaşık yüzde 70 düzeyinde, Model 2' de kullanılan bağımsız değişkenler ek, pk, skk ve tk' nın ise yaklaşık yüzde 73 bir açıklayıcılığa sahip olduğunu göstermektedir.

Model 1 için katsayıları değerlendirecek olursak HDI' nın K' ya göre değişim katsayısı 0.61 olarak hesaplanmıştır. Diğer bir ifadeyle genel küreselleşme endeksindeki yüzde 1' lik artış, insani kalkınma endeksini yüzde 0.61 oranında artırmaktadır. İki değişken arasında pozitif ve güçlü bir ilişki söz konusudur.

Model 2 için katsayılara baktığımızda en genel ifadeyle, LHD ülkeler için HDI üzerinde SKK hariç EK, PK ve TK' nın değişik oranlarda ama pozitif bir etkisi olduğunu söyleyebiliriz. SKK ise bu ülkelerde HDI üzerinde düşük ve negatif bir etkiye sahiptir. Şöyle ki; SKK' daki yüzde 1' lik artış, HDI üzerinde yüzde 0.08' lik bir azalışa sebep olmaktadır. SKK' nın LHD ülkeler için bu yönde bir etki göstermesinin bazı sebepleri olabilir. Öncelikle SKK' nın alt bileşenlerinde bulunan kişisel ilişkilerle ilgili veriler LHD ülkeler için bir handikap oluşturmaktadır. Çünkü LHD ülkeler nitelik itibariyle azgelişmiş ve fakir ülkelerdir. Bu ülkelerde toplam nüfus içindeki yabancı nüfusun payının düşük olması, demokrasi ve uluslararası turizm konusunda maddi anlamda yetersiz ve etkin olmayan politikalar söz konusudur. Bu durum azgelişmiş ülkeler için, negatif ilişkiyi doğurmaktadır. Bir başka sebep ise, bu ülkeler insani kalkınmışlık açısından dibe yakın ve genel olarak sömürülen fakir ülkelerdir. Bu tür ülkelerde teknolojik, ekonomik ve politik gelişmelerin daha öncelikli ele alınması gerekir.

Diğer değişkenlerin katsayıları da dikkate alındığında küreselleşme değişkenlerinin başta politik ve teknolojik olmak üzere bu ülkelerdeki HDI rakamları üzerinde çok büyük bir etkisinin olduğu da aşikardır. Şöyle ki; EK' daki yüzde 1' lik artış, HDI üzerinde yüzde 0.07' lik bir artışa, PK' daki yüzde 1' lik artış, HDI üzerinde yüzde 0,20' lik bir artışa, TK daki yüzde 1' lik artış, HDI üzerinde yüzde 0.29' luk bir artışa, sebep olmaktadır. Burada göze çarpan önemli nokta LHD ülkeler için, PK ve TK' nın katsayılarının EK' ya oranla büyük olmasıdır. Diğer bir ifadeyle bu ülkeler dikkate alındığında, insani kalkınma endeksi üzerinde politik ve teknolojik küreselleşmenin olumlu etkisi daha büyüktür. Sosyo-kültürel küreselleşmenin etkisi negatif ama düşük düzeyde ve t değeri dikkate alındığında anlamsız olmaktadır. Ekonomik küreselleşmenin etkisi ise yine olumludur, ancak etkisi düşük oranda görülmektedir.

SONUÇ

Analiz sonuçlarına genel olarak bakıldığında, çalışmada kullanılan her iki modelin de anlamlı olduğunu fakat **lhdi= $\beta_0 + \beta_1$lek + $\beta_2$lskk + $\beta_3$lpk + $\beta_4$ltk** şeklinde kurulan ikinci modelin, **lhdi = $\beta_0 + \beta_1$lk** şeklinde kurulan birinci modele kıyasla daha iyi çalıştığını ve daha açıklayıcı olduğunu R kare değerlerini dikkate alarak söylemek mümkündür. Burada asıl önemli nokta, her iki modelin de anlamlı olmasıdır. Çünkü birinci modelin anlamlı çıkması aynı zamanda bize ikinci modelin kullanımı için fırsat vermiştir. Kurulan birinci model anlamlı çıkmamış olsaydı, bu durumda ikinci modelin uygulamaya dahil edilmesine de gerek kalmayacaktı. İkinci model, insani kalkınma endeksi ile küreselleşme arasındaki ilişkinin daha ayrıntılı incelenmesi amacıyla kurulmuş olması sebebiyle bu çalışma için daha önemli görülmektedir. Çünkü ikinci model, birinci modele göre, serbestlik derecesindeki düşüşe rağmen daha çok açıklayıcı değişkene sahiptir ve insani kalkınma ile küreselleşme arasındaki ilişkiyi açıklayıcılık noktasında daha yüksek R kare değerlerine sahiptir. Bu bağlamda, kurulan birinci model, insani kalkınma ile küreselleşme arasındaki ilişkiyi kontrol ederek ispatlamış, ikinci model ise bu ilişkiyi ayrıntılandırmıştır.

Buradan hareketle, küreselleşme endeksleri ve insani kalkınma endeksi arasında, seçilen ülkelerin tümü ve sınıflandırılmış grupları itibariyle iktisadi açıdan anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Ancak, genel küreselleşme endeksi ve insani kalkınma endeksi arasındaki ilişkinin, ekonomik, sosyo-kültürel, politik ve teknolojik küreselleşme endeksi ile insani kalkınma endeksi arasındaki ilişkiye oranla, açıklayıcılık noktasında daha zayıf kaldığı görülmüştür. Ayrıca, seçilen ülkelerin gelişmişlik farkı gözetilmeksizin tümü ve insani kalkınma açısından gelişmişlik farklarına göre sınıflandırıldığı gruplar itibariyle küreselleşme süreci içinde yer almalarının, ülkelerin insani kalkınma seviyelerinde pozitif bir etkiye sebep olacağı görülmüştür. Sürecin insani kalkınma üzerindeki pozitif etkisinin, gelişmiş ülkelere oranla gelişmekte olan ve azgelişmiş ülkelerde daha yüksek olduğu sonucuna varılmakla birlikte, bu farkın, gelişmiş ülkelerin zaten insani kalkınma açısından tepe noktaya yakın olmasından ve insani kalkınma haricindeki diğer değişkenlerin de süreçte etkili olmasından kaynaklanabileceği göz ardı edilmemiştir. Ayrıca, yapılan analiz sonuçları bütün olarak değerlendirildiğinde, özellikle teknolojik küreselleşme sürecinin, ülkelerin insani kalkınma endeksi üzerine etkisinin, ekonomik, sosyo-kültürel ve politik küreselleşme süreçlerine oranla daha istikrarlı, anlamlı ve büyük olduğu sonucuna varılmaktadır. Bu durum teknolojik gelişmelerin, ülkelerin kalkınmasında ve küreselleşmesinde öncü ve etkin rolünü ortaya koyması açısından önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

BAİNES, D. (1999). *European Immigration since 1945*, **Western Europe: Economic and Social Change since 1945**, Londan and Newyork: Longman.

BAYRAÇ, N. (2003). *Yeni Ekonomi'nin Toplumsal, Ekonomik ve Teknolojik Boyutları.* **OGÜ Sosyal Bilimler Dergisi**. 4(1): 41–62.

BEER, L., BOSWELL, T. (2001). *The Effects of Globalization on Inequality: A Cross-National Analysis,* **Halle Institute Occasional Paper**.

BERBER, M. (2006). **İktisadi Büyüme ve Kalkınma**. Trabzon: Derya Kitabevi.

BOX, G.E.P., JENKİNS, G.M. (1970). **Time Series Analysis, Forecasting and Control**, San Francisco: Holdan Day.

CHAREMZA, W., DEADMAN, D. F. (1997). **New Directions in Econometric Practice**, England: Edward Elgar Press.

DOLLAR, D. (1992). *Outward-Oriented Developing Economies Really Do Grow More Rapidly: Evidence from 95 LDCs*, 1976-85, **Economic Development and Cultural Change**: 523-544.

DREHER, A. (2003). *Does Globalization Affect Growth*. **University of Mannheim Working Paper.**

DREHER, A. (2005). **The Influence of Globalization on Taxes and Social Policy an Empirical Analysis for OECD Countries**. Thurgau Institute of Economics, Switzerland and University of Konstanz, Department of Economics Press.

DREHER, A. (2006). *Does Globalization Affects Growth? Evidence From A New Index of Globalization.* **Applied Economics**, 38:1092-1094.

ERKAN, H. (1998) **Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme**. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

ERKAN, H. (2004). **Ekonomi Sosyolojisi**. İzmir: Fakülteler Kitabevi.

FRANKEL, J. A., ROMER, D. (1996). *Trade and Growth: An Empirical Investigation,* **NBER Working Paper 5476**.

FREEMAN, C. (1989). *Yeni Teknoloji ve Yetişme Sorunu.* **http://mimoza.marmara.edu.tr/~asoyak/freeman.htm** (10.09.2008).

GÖKER, A. (2000). *Bilgiye Dayalı Ekonomi ve Türkiye Açısından Durum*. **http://www.inovasyon.org/html/AYK.ODTUverim.top.Eylul00.htm** (09.07.2008).

KAYA, A. (2004). *Uygun Teknoloji Seçimi ve Kalkınma*. **Kalkınma Ekonomisi** (ss. 235-256). Derleyen Sami TABAN ve Muhsin KAR. Bursa: Ekin Kitabevi.

KHAN, M. (2005). *Human Resource Development, Competitiveness and Globalization: A South Asian Perspective*, **SAARC Journal of Human Resource Development.**

KURT, M. (2004). *Türkiye Ekonomisinin Kalkınma Sorunu İçin Bir Model Önerisi: Bilgi Temelli Kalkınma*. **http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/yazArk.php?page=http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=551** (08.08.2008).

KUTLU, E. (2005). *Bilgi ve Kalkınma*, **İktisadi Kalkınmada Sosyal, Kültürel ve Siyasal Faktörlerin Rolü** (ss.89-114). Derleyen Muhsin KAR ve Sami TABAN, Bursa:Ekin Kitabevi.

MİNHAJ, S. Q. And OTHERS. (2004). *Globalization: Foreıgn Direct Investment and The Human Development Index: The Case of Pakıstan*, **http://www.hull.ac.uk/php/ecskrb/GDP2007/SAROSE_1589.pdf,** (12.12.2008)

MONTGOMERY, D.C., JOHNSTON, L.A. (1976). **Forecasting and Time Series Analysis,** New York: McGraw-Hill Book Company.

ODYAKMAZ, N. (2000). *Bilgi Teknolojileri, Küreselleşme Ve Kalkınma*. **Dış Ticaret Dergisi**. 2000(18): 96-113.

SCHULZE, M. (1999). *Conclusion: The Post-War European Economy in Long-Term Perspective.* **Western Europe: Economic and Social Change since 1945**, Londan and Newyork:Longman.

SOYAK, A. (2002). *Küreselleşme, Teknoloji Politikası, Türkiye: Sınai Mülkiyet Hakları ve Ar-Ge Destekleri Açısından Bir Değerlendirme*. **Küreselleşme: İktisadi Yönelimler ve Sosyo-politik Karşıtlıklar.** Derleyen Alkan Soyak İstanbul: Om Yayınevi. .

ŞENTÜRK, Ü. (2002). *Bilgi Toplumu Parametreleriyle Türkiye'nin Sorgulanışı.* **I.Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi** (ss. 261-273). Düzenleyen Kocaeli Üniversitesi İİBF. 10-11 Mayıs 2002,

UNDP. (1990 - 2005). **Human Development Report.** New York: Oxford University Press.

WATANABE, K. (2004). *The Correlation Between Economic Globalization and Human Development,* WPSA Portland Meeting. **http://www.allacademic.com//meta/p_mla_apa_research_citation/0/8/7/7/3/pages87730/p87730-1.php** (10.10.2008).

WİLLİAMS, D., GOODHART, C.A.E., GOWLAND, D.H. (1976). *Money, İncome, And Causality: The U.K. Experience,* **The American Economic Review**, 66 (3):417-423.

YELDAN, E. (2002) *Neoliberal Küreselleşme İdeolojisinin Kalkınma Söylemi Üzerine Değerlendirmeler.* **http://www.bilkent.edu.tr/~yeldane/Praksis-2002.pdf** (11.07.2008).